

Många matgäster vid

Mård på bilden ovan och räv till höger fångade med övervakningskameror uppsatta vid älgkadaver. De två flitiga kadaverbesökarna, med räven i överlägsen ledning, hör till de arter som forskarna bedömer skulle kunna gynnas av en vargetablering.

Foto båda sv/v: Stealthcam © Camilla Wikenros

Vargslagna älgar blir dukade bord för flera djur i skogen. I en ny studie beräknas omfattningen av dessa kalas och kameror avslöjar räven, korpen och duvhöken som de ivrigaste stamgästerna.

Övervakningskameror uppsatta vid 34 vargslagna älgar avslöjar för forskarna vilka andra djur som kommer och äter av vargens bytesrester och hur flitiga besökare de är. Camilla Wikenros vid Grimsö forskningsstation, som genomför den pågående studien tillsammans med viltforskarna Håkan Sand, Per Ahlkvist och Olof Liberg, presenterade preliminära resultat vid Vargsymposiet i Våldalen 2009. I studien ingick även att beräkna hur mycket mat som blir över till andra arter när vargen lämnat sitt byte. I denna delstudie ingick 332 vargdödade älgar.

Fler frågor som man ville ha svar på var under vilka förhållanden det blir mest mat över till asätare, om det finns skillnader mellan sommar och vinter, vilka djur som besöker kadavren, hur mycket de utnyttjar kadavren och vilka faktorer som påverkar antal besökande arter. En viktig uppgift är att försöka förutsäga vilka arter som skulle kunna tänkas gynnas vid etablering av varg i ett område.

RÄVEN VAR DEN avgjort oftast besökande matgästen och korpen den näst vanligaste besökaren. Duvhöken nyttjade också kadavren

i hög grad. När den hittade ett kadaver, i det närmaste "parkerade" den där, berättade Camilla Wikenros. Dessa tre arter bedömdes särskilt kunna gynnas av en vargetablering.

Kungsörn, mård, nötskrika och kråka var "medelkonsumenter" av vargens bytesrester och skulle också möjligtvis kunna gynnas. Andra matgäster bland fåglarna var havsörn, ormvråk, skata och olika hackspettsarter. Enstaka besök av vildsvin (vid ett sydligare vargrevir), björn och lodjur registrerades också.

Lodjur fanns inom hela studieområdet medan björn och vildsvin förekom begränsat och järv mycket sporadiskt. En åhörare under presentationen vid Vargsymposiet påpekade att vildsvin, där de är många, förväntas kunna vara storkonsumenter på kadaver.

Kamerorna var uppsatta i åtta vargrevir i Västmanlands, Dalarnas, Värmlands och Örebro län vid alla årstider och besöktes en gång per månad för att tömmas på bilder. Drygt 7000 bilder av kadaverbesökare har tagits under närmare 1900 kameradagar. Övervakningskamerorna hade begränsningen att de inte kan registrera smådjur mindre än en mård eller fåglar mindre än en nötskrika.

I genomsnitt var 70 procent (med en variation mellan 10 och 95 procent) av kadavren uppätta av varg när kamerorna sattes upp, och kadaverbesökarna fick kalasa på resten, men även vargen själv syntes göra återbesök. Av älgkadavrets totala kroppsvikt är 65 procent möjliga för asätarna att äta, resten består av större ben och våmmen.

Den tillgängliga biomassan för asätare när vargarna lämnat bytet varierar mellan fem och 80 kilo per tio kvadratkilometer och år och är störst i områden med små vargrevir och små vargflockar. Antalet asätande arter ökade med hur mycket mat, räknat i biomassa, som fanns kvar av kadavren och även med hur öppet och synligt kadavren låg – ju mer öppet desto fler arter. Kadavren fick fler besök av fåglar under vintern än under sommaren.

Det blir mer mat över till andra djur när revirstorleken och storleken på vargflocken minskar. Framför allt är detta betydelsefullt under vinterperioden då vargen tar större älgar. Under sommarperioden tar vargen i stort sett endast årskalvar och konsumerar själv största delen av bytet.

HANS RING

vargens bjudning

Skata på vargslagen älg.

Vargslagen älg i Halgåreviret i Värmland efter mindre än två dygn.

Även småfåglarna flockas vid vargens bytesrester men för räven kan närhet till matleverantören kosta den livet.

När jag och ett gäng naturvårdsstudenter närmade oss en älgkalv som vargarna i Nyskogareviret i norra Värmland slagit tre dagar tidigare, lyfte fyra korpar. När vi kommit upp på en kulle och kunde se kadavret lyfte ytterligare en grupp nötskrikor och en stor mesflock bestående av talgoxar, blåmesar och några stjärtmesar.

Mindre än hälften av älgkalven fanns kvar. Tarminnehåll och älgghår låg utspridda och redan hade det högra frambenet försvunnit – borttransporterat. Spår av räv och mård syntes kring kadavret liksom mängder av vargspår.

Ett rovdjurslaget byte av större format kommer alltid att utgöra en födotillgång för många fler djur än för den ursprungliga jägaren.

Under långväga spårningar i Värmlandskogarna har jag förundrats över hur ofta och nära räven följer i vargarnas spår trots att det i viss mån är farligt för räven att komma för nära vargen – den riskerar att få sätta livet till. Likväl tycks det löna sig för den att ha koll på vargarnas byten då ju maten finns där. Även mården besöker vargslagna byten i påfallande stor utsträckning. Det som också förvånat mig är att se hermelinspår så ofta vid vargslagna byten.

Vid ett tillfälle hade en räv vandrat utefter en skogsbilväg och i en krök råkat möta en varg. Spåren visade hur vargen i snabba, långa språng hade attackerat räven. Efter bara 30 meter ned utefter en bäck, hade vargen klippt av livets låga för räven, burit den i

”Vargen hade klippt av livets låga för räven, burit den i sin käft och lagt ned den på en sten.”

sin käft och lagt ned den på en sten. Där efter hade vargen lämnat räven utan att ha ätit någonting av den. Under påföljande två dagar besöktes rävkadavret, av spåren i snön att döma, dels av en mård (osäkert om den åt något) dels av en hermelin som tycktes ha ätit av delar av huvudet. Efter andra dagen fanns räven inte längre kvar. Spåren i snön visade att en örn varit nere och tydligen lyft med räven för att kanske konsumera den vid en lugnare plats.

Vid samtliga vargslagna älgar som jag själv

besökt (37 stycken) i norra Värmland har kråkor, skator och korp ständigt utnyttjat kadavren som extra födotillgång. Vad gäller rovfågel tycks både duvhök och spurvök regelbundet uppsöka älgkadavren.

Bland småfåglarna, förutom de redan nämnda mesarterna och nötskrikan, har svartmes, talltita, tofsmes och nötväcka visat sig utnyttja den extra tillgången på mat vintertid.

Under sommarhalvåret utgör kadavren dessutom mat för en mängd insekter, bland andra skalbaggar, steklar och flugor. Till och med hårstråna från älgens päls nyttjas av fåglar för bomaterial.

KLART ÄR ATT vargens måltider, speciellt under den svåraste årstiden, vintern, gynnar en mängd djur.

Jag hoppas att studien vid Grimsö forskningsstation över dessa så kallade kaskad-effekter i ekosystemet – då flera arter drar nytta av vargslagna byten – skall fortsätta. Med noggrannare kameror borde även smådjur som vesslor, sorkar, möss och näbbmöss jämte småfåglar kunna registreras när de besöker kadavren.

TEXT OCH FOTO: HANS RING